

Az egészséges környezethez való jog értelmezése és érvényesülése Kelet-Közép-Európában – jogi és közpolitikai keretek

A kutatócsoport jellege és tervei, a létrehozandó kutatócsoport legfőbb konkrét kutatási célkitűzései:

A kutatás keretében az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont 2 intézetének (Jogtudományi Intézet, Politikatudományi Intézet) munkatársai az Inkubátor-projekt segítségével egy olyan intézetközi és interdiszciplináris kutatást terveznek, amelybe elsődlegesen bekapcsolódna Hana Müllerová, a Cseh Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének munkatársa is. A kutatás során további kutatók (elsődlegesen szlovák, lengyel, de a régió más államai kutatóinak) bevonását is tervezi a kutatócsoport, ezért már rövidebb távon is cél egy nemzetközi kutatócsoport felállítása. Az Inkubátor-projekt elnyerése esetén a kutatócsoport egy International Visegrad Fund projekt beadásán is dolgozni fog, amely egyrészt a kutatócsoport személyi állományának (min. 3 visegrádi államból tervezünk kutatókat bevonni) szakértelmére épít, másrészt pedig az Inkubátor-projekt eredményeire támaszkodik.

A kutatás fókuszában a kelet-közép-európai államok (döntően és elsődlegesen az ún. visegrádi államok, azaz a V4-ek) egészséges környezethez való joggal kapcsolatos szabályozásai és ezek közpolitikai modelljei szerepelnek.

A kutatás módszertana alapvetően a régió országai (döntően V4) alkotmányos rendszerének és közpolitikai döntéseinek összehasonlító elemzésén alapul, jogon túli tényezők figyelembevételével (pl. az 1990-es évek előtti államszocialista berendezkedések által erőltetett iparosítás által okozott környezetterheléssel kapcsolatos jogalkotással figyelemre).

A kutatás komparatív szemléletű, és a hasonló társadalmi-gazdasági ismérvekkel bíró kelet-közép-európai országok kapcsán a következő kutatási kérdésekre keresi a válaszokat:

1. azonos vagy nagyon hasonló történelmi, gazdasági és társadalmi helyzet szerepe az államok környezetvédelmi kötelezettségvállalásaiban, illetve az alkotmányos berendezkedésükben (figyelemmel a környezeti kérdések megjelenítésére)

A kutatás keretében ország-specifikus esettanulmányok készülnek, amelyek elsődlegesen arra fókuszálnak, hogy *egyrészt* i) a rendszerváltások idején a környezeti kérdések megjelenítése mennyire volt releváns az államszervezetben és különösen az alkotmányozásban; *másrészt* ii) az 1990-es évektől felgyorsuló nemzetközi környezeti jogalkotás keretében elfogadott nemzetközi szerződésekhez való csatlakozás, illetve e szabályok implementálása terén mennyire voltak aktívak az érintett államok; *harmadrészt* iiii) az uniós csatlakozásra készülve hogyan alakult a környezeti kérdésekkel kapcsolatos alkotmányos szabályozás, időközben milyen változások, hangsúlyeltolódások történtek.

2. az egészséges környezethez való jog és egyes környezeti kérdések megjelenése Kelet-Közép-Európa államainak alkotmányaiban; e jogok normatív tartalma a vizsgált országokban (döntően a releváns alkotmánybírói esetjog vizsgálatával)

A kutatók a normatív elemzés és a bírósági esetjog elemzésének módszerével a környezethez való jogot, annak derivátumait, azaz szelvényjogait vagy részjogait vizsgálják a régió országainak alkotmányos berendezkedésében, elsődlegesen a releváns alkotmánybírói esetjogra, illetve a jelentősebb monitoring szervezetek, „watchdogok”, NGO-k jelentésére támaszkodva.

3. környezetvédelem mint közpolitika és az alkotmányos „zöldjogok” kapcsolata

MTA TK Inkubátor-pályázat – 2015

Kutatásvezető: Kecskés Gábor

A kutatás kísérletet tesz a 2010-2014-es kormányzati ciklus környezetpolitikájának vázlatos értékelésére Magyarországon, elsősorban a „zöldjogok” érvényesülését vizsgálva. Dokumentumelemzésen, a környezetvédelemmel kapcsolatos adatok másodelemzésén, valamint a stakeholderekkel és szakértőkkel készített interjúkon keresztül igyekszik megállapítani, hogy javult-e a zöldjogok, így az egészséges környezethez való jog vagy a társadalmi részvételhez való jog érvényesülése a hazai közpolitikai döntéshozatalban? A kutatók a régió országaira vonatkozóan is hasonló elemzéseket terveznek.

4. uniós és egyéb nemzetközi kötelezettségek megvalósulása a vizsgált országokban az egészséges környezethez való jog vonatkozásában (elsősorban az ún. zöld demokrácia-egyezményre, azaz az aarhusi egyezményre figyelemmel)

A kutatók az (elsődleges és másodlagos jogforrásokban megjelenő) uniós környezetvédelmi kötelezettségek tagállami implementációját vizsgálják, döntően a tagállami jogalkotási aktusokra és az uniós jelentésekre (intézményi időszakos *reportokra*), az implementációs értékelésekre támaszkodva. A releváns és vonatkozó nemzetközi szerződések hazai alkalmazásának vizsgálatát (különösen az aarhusi zöld demokrácia-egyezmény vonatkozásában) a nemzetközi és hazai stakeholder-csoportok által készített értékelések elemzése teszi teljessé.

5. de lege ferenda: a kutatás egyfajta látletet ad a fenti kutatási kérdésekről a régió államaiban, amely elméleti alapkutatásként és a gyakorlat számára hasznosnak ígérkező alkalmazott kutatás megalapozásaként jelentős tudományos eredményeket közöl

A kutatás célja a fenti kérdésekről teljes és átfogó képet adni, amely alkalmas arra, hogy a régió országainak közös sajátosságait bemutassa, ugyanakkor az egyes vizsgált államok esettanulmányi igényű bemutatását külön-külön is lehetővé tegye. A kutatók nemzetközi együttműködésben további kutatási projektek beadásához is felhasználják az Inkubátor-pályázat kapcsán közzétett tudományos eredményeket.

A kutatás ütemezése és a tervezett indikátorok:

A kutatók a pályázat keretében elsősorban dologi kiadások fedezését, azaz a nemzetközi konferenciákon való részvételt (utazás, részvételi díj), a szervezett rendezvények költségeit (utazás, catering, szállás), illetve tudományos munkák disszeminálásának költségeit (az idegen nyelvi tanulmányok lektorálása, a zárókötet kiadásának költségei) kívánják elszámolni.

2015. szeptember 1. – 2016. augusztus 31.

- a kutatócsoport tagjainak konferencia-részvételei a kutatási témában (4-5 kutató külföldi konferencián való részvétele)
- workshop-rendezvény szervezése
- 1 kisebb nemzetközi konferencia (6-8 résztvevővel)
- tanulmányok elkészítése és leadása (országspecifikus tanulmányok)

2016. szeptember 1. – 2017. augusztus 31.

- a kutatás első évében leadott tanulmányok megjelenése és az ebben foglalt eredmények disszeminálása
- a kutatócsoport tagjainak konferencia-részvételei a kutatási témában (5-6 kutató külföldi konferencián való részvétele)
- 1 nagy nemzetközi konferencia (2017 tavaszán)
- 1 konferencia-előadásokból készített nagyvívú, referált és nyelvileg lektorált 10-12 szerző íves angol nyelvű tanulmánykötet egy nívós kiadónál (benne országspecifikus tanulmányok és a

MTA TK Inkubátor-pályázat – 2015

Kutatásvezető: Kecskés Gábor

komparatív megközelítésen alapuló kutatási eredmények közlése, konkrét javaslatokkal), legkésőbb 2017. augusztusi megjelenéssel

- egy International Visegrad Fund-pályázat koncepcionális előkészítése egy workshop-rendezvény keretében, eme későbbi kutatás végleges személyi állományának kialakítása

A kutatásban résztvevő kutatók köre (ABC-sorrendben) és FTE-k (full-time equivalent):

Boda Zsolt (MTA TK PTI) – 0,05

Horváthy Balázs (MTA TK JTI) – 0,1

Kecskés Gábor (MTA TK JTI) mint kutatásvezető – 0,4

Majtényi Balázs (MTA TK JTI) – 0,1

Müllerová, Hana (Czech Academy of Sciences, Institute of State and Law) – 0,1

Szalai Ákos (MTA TK JTI) – 0,1

A kutatás nemzetközi környezete:

A kutatás régióspecifikus, ugyanakkor uniós és globális érdekű kérdéseket is érint. Unikális jellegét a régió államainak azonos fejlődési íve és sajátos társadalmi-gazdasági helyzete által lehetővé tett összehasonlító elemzés adja. Az egészséges környezethez való jog felfogása és a környezeti kérdések megjelenése a jogrendszerekben (különösképpen az alkotmányokban) napjaink egyik legégetőbb kérdése, hiszen a 21. századi társadalmak az előző koroknál jobban ki vannak téve a környezeti ártalmaknak és a környezeti minőség rohamos változásának. A projektbe bevonni kívánt cseh kutató, Dr. Hana Müllerová a Cseh Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetében már folytat egy kutatást „*Human Right to Environment in National Law: Advanced Theory, Poor Practice*” címmel (<http://www.ilaw.cas.cz/env/?setlang=ze>), amely a tervezett Inkubátor-kutatás egy aspektusára fókuszál a cseh jogrendszer vonatkozásában. Az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontban 2014-ben alakult Környezetjogi és Környezetpolitikai Kutatócsoport (<http://jog.tk.mta.hu/kornyezetjogi-es-kornyezetpolitikai-kutatocsoport>) tagjai közül többen foglalkoztak, és foglalkoznak a kutatási téma egyes alterületeivel. Komparatív szemlélettel készült, elsősorban a V4-országok egészséges környezethez való joggal kapcsolatos szabályozási, közpolitikai modelljeit vizsgáló nemzetközi kutatás újszerű a régióban, ezért ennek megvalósítása az Inkubátor-projekt keretében fontos alap- és alkalmazott kutatásnak is tekinthető, mivel a kutatási eredményeket a régió államainak jogalkotói és közpolitikai döntéshozói egyrésztől döntést segítő háttéranyagként is felhasználhatják. Másrészt viszont a tudományos közösség először értesülhet a hasonló fejlődési utat bejárt kelet-közép-európai országoknak a 21. századi társadalmak egyik legégetőbb problémájára reflektáló egészséges környezethez való jog összehasonlító elemzéséről.

A pályázati összeg és a további tervek:

A kutatócsoport összesen 4 000 000 HUF összeget, az első évben (2015. szeptember 1. – 2016. augusztus 31.) 1 500 000 HUF, míg a kutatás második évére (2016. szeptember 1. – 2017. augusztus 31.) 2 500 000 HUF pályázati összeget irányoz elő.

A projekt kutatói a későbbiekben egyéb pályázati források megszerzésére törekuszenek, a téma jellege miatt elsősorban az IVF (Nemzetközi Visegrád Alap) egyes támogatásait célozzák meg, valamint a projektben résztvevők csatlakozási lehetőségeket keresnek régiós és szélesebb értelemben az összeurópai vagy nagy nemzetközi kutatási projektekhez.